

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การประมวลสาระสำคัญจากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง นำเสนอได้ตามลำดับ
หัวข้อ ดังนี้

1. พฤติกรรมยุติธรรม
 - 1.1 ความหมาย และขอบข่ายของพฤติกรรมยุติธรรม
 - 1.2 ความสำคัญของพฤติกรรมยุติธรรม
 - 1.3 ลักษณะของผู้ที่มีพฤติกรรมยุติธรรม
 - 1.4 วิธีการวัดพฤติกรรมยุติธรรม
2. ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมยุติธรรม
 - 2.1 ทฤษฎีพัฒนาการของวัยรุ่น
 - 2.2 ทฤษฎีการเรียนรู้เงื่อนไขการกระทำ
 - 2.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม
 - 2.4 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม
 - 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมยุติธรรม
3. การพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรม
 - 3.1 การพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรมโดยวิธีธรรมชาติ
 - 3.2 การพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรม โดยการจัดการเรียนการสอนหรือการฝึกอบรม
 - 3.3 การพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรม โดยการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว
4. ปัจจัยเชิงเหตุผลสมทบกับพฤติกรรมยุติธรรม
 - 4.1 ลักษณะมุ่งอนาคตและความคุมตนกับพฤติกรรมยุติธรรม
 - 4.2 ภูมิหลังทางชีวสังคมกับพฤติกรรมยุติธรรม

1. พฤติกรรมยุดิธรรม

1.1 ความหมาย และขอบข่ายของพฤติกรรมยุดิธรรม

1.1.1 ความหมายของพฤติกรรมยุดิธรรม คำว่าพฤติกรรมยุดิธรรมมาจาก คำว่า พฤติกรรม และยุดิธรรม ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2539: 583) ให้ความหมายของพฤติกรรมไว้ว่า หมายถึง “การกระทำหรืออาการที่แสดงออกทางกล้ามเนื้อ ความคิด และความรู้สึก เพื่อตอบสนองสิ่งเร้า”

อุษณีย์ จิตตะปาโล และ นุตประวีณ์ เลิศกาญจนวัตติ (2541: 20) ให้ความหมายของพฤติกรรมไว้ว่า หมายถึง “อาการกระทำหรือกิริยาที่แสดงออกมาทางร่างกาย กล้ามเนื้อสมอง ในทางอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก พฤติกรรมเป็นผลจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า เมื่อมีสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นมาเร้าในเวลาใดจะมีการตอบสนองเมื่อนั้น พฤติกรรมของมนุษย์แบ่งออกเป็น พฤติกรรมภายนอกและพฤติกรรมภายใน ปัจจัยพื้นฐานของพฤติกรรม ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานทางชีววิทยา ปัจจัยพื้นฐานทางสังคมวิทยา ปัจจัยพื้นฐานทางจิตวิทยา และ ปัจจัยพื้นฐานทางจริยธรรม”

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2543: 3) ได้กล่าวถึงความหมายของพฤติกรรมว่า “เป็นสิ่งที่บุคคลกระทำ แสดงออก ตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในสภาพการณ์หนึ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ ได้ยินได้ และวัดได้ตรงกันด้วยเครื่องมือที่เป็นวัตถุวิสัย ไม่ว่าจะการตอบสนองนั้นจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกร่างกายก็ตาม เช่น การร้องไห้ การกิน การวิ่ง การขำ การอ่านหนังสือ การเดินของชีพจร การเดินของหัวใจ การกระตุกของกล้ามเนื้อ เป็นต้น”

โกวิท ประวาลพุกษ์ (2528: 589) ให้ความหมายของคำว่า ความยุดิธรรมไว้ว่า หมายถึง “การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริง และเหตุผล ไม่มีความลำเอียง”

พรรลง มั่นดี (2548: 1) ได้ให้ความหมายของความยุดิธรรมไว้ว่า หมายถึง “การกระทำที่ชอบด้วยเหตุและผลซึ่งคนส่วนใหญ่ที่ประกอบอาชีพโดยสุจริตในสังคม ต่างให้การยอมรับว่าการกระทำนั้นถูกต้องและเหมาะสมแล้ว”

นงลักษณ์ วิรัชชัย และ รุ่งนภา ตั้งจิตรเจริญกุล (2551: 38) ได้ให้ความหมายของความยุดิธรรมไว้ว่า หมายถึง “พฤติกรรมการให้เกียรติในความเป็นมนุษย์ การยอมรับและเข้าใจในอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดของผู้อื่น การปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน และมีความเที่ยงตรงในการตัดสินใจ”

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2551: 97 - 98) ได้กล่าวว่า “ความยุติธรรม คือ สิทธิธรรมชาติ 3 ประการของมนุษย์ ได้แก่ สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ สิทธิที่จะมีเสรีภาพ สิทธิที่จะแสวงหาความสุข”

สรุปได้ว่า พฤติกรรมยุติธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกถึงการเคารพสิทธิในความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น การยอมรับในความคิด ความรู้สึก อารมณ์ และพฤติกรรมของผู้อื่น การปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน และการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล

1.1.2 ขอบข่ายของพฤติกรรมยุติธรรม

จากการประมวลวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับขอบข่ายของความยุติธรรมและความเป็นธรรม มีรายละเอียดต่อไปนี้

หลวงศุภชลาศัย (2528: 59) ได้กล่าวถึง ความยุติธรรมที่ทุกคนพึงมีต่อบุคคลรอบข้าง ดังนี้

1. ยุติธรรมต่อตัวของตัวเอง เชื่อตนเอง นับถือตนเองและตรงต่อตนเอง เป็นบุคคลที่ควรคบ

2. ยุติธรรมต่อญาติ ญาติเปรียบเสมือนตัวเรา ยุติธรรมต่อญาติก็เหมือนยุติธรรมต่อตนเอง

3. ยุติธรรมต่อเพื่อน ควรเป็นมิตรที่จริงใจต่อกัน

4. ยุติธรรมต่อหน้าที่ ไม่บิดพลิ้วงานหรือหลีกเลี่ยงงาน

5. ยุติธรรมต่อที่ประชุม ไม่ควรให้ที่ประชุมเสียหายเพราะตน

6. ยุติธรรมต่อเวลา ควรรักษาเวลา และกระทำตามคำพูดที่ให้ไว้

ไชย ฌ พล (2547: 177 - 217) ได้กล่าวถึงหลักแห่งความเป็นธรรมไว้ ซึ่งสรุปเนื้อหาได้ ดังนี้

1. หลักความเป็นธรรมระหว่างบุคคล เป็นหลักแห่งความเท่าเทียมกันในความเป็นคน ไม่ว่าจะเชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา ภาษา เพศ หรือฐานะทางสังคมเช่นไรก็ตาม มีความจริงใจต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เคารพสิทธิของมนุษย์ในความเป็นคน สิทธิในความเป็นส่วนตัว และสิทธิในทรัพย์สินที่หามาโดยชอบ ผู้ใดจะละเมิดไม่ได้

2. หลักความเป็นธรรมในครอบครัว คือ การที่ผู้มีบทบาทสำคัญในครอบครัวให้ความสำคัญกับสมาชิกทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และสมาชิกต่างเคารพซึ่งกันและกัน โดยแต่ละคนต่างเป็นผู้นำในเรื่องที่ตนถนัด และเป็นผู้ตามในเรื่องที่ตนไม่ถนัด

3. หลักความเป็นธรรมในวิชาชีพ คือ หน้าที่ของผู้ประกอบอาชีพหนึ่ง ๆ ที่จะต้องทำให้ตนเชื่อถือได้ในความเชี่ยวชาญว่าตนสามารถทำกิจการตามอาชีพได้สำเร็จหรือหาทางจนกว่าจะสำเร็จได้ มีความรับผิดชอบต่อผลการกระทำของตน มีจรรยาบรรณตามสาขาวิชาชีพของตน

4. หลักความเป็นธรรมในองค์กร คือ สิ่งที่ควรปฏิบัติเมื่ออยู่ร่วมกันในสถานที่ทำงาน องค์กรต้องแน่วแน่ต่อพันธสัญญาที่มีต่อสังคม บุคคลใดบุคคลหนึ่ง จะที่กักองค์กรเป็นของตนเองหรือทรัพยากรขององค์กรเป็นทรัพย์สินของตนเอง สมาชิกขององค์กรทุกคนล้วนมีสิทธิเสรีภาพซึ่งองค์กรจะครอบงำ หรือบังคับมิได้ และองค์กรต้องจัดสรรการตอบแทนที่เหมาะสมกับส่วนในการสร้างความสำเร็จนั้นตามหลักผลตอบแทนต่อวิชาชีพ

5. หลักความเป็นธรรมในสังคม คือ บุคคลในสังคมต้องเคารพสิทธิของกันและกันตามสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน และบุคคลในสังคมมีสิทธิที่จะเคารพตนเองและผู้อื่นที่ตนชมเชยได้ มีเสรีภาพในการเลือกสิ่งที่ดีที่ชอบ และพัฒนาคุณค่าต่าง ๆ ในสังคมได้โดยเสรี ทั้งระบบความรู้ ระบบวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบกฎหมาย และอื่นใดที่จะเป็นไป เพื่อประโยชน์สุขแห่งสังคม

6. หลักความเป็นธรรมทางธุรกิจ บุคคลย่อมมีสิทธิประกอบการหรือรวมตัวกันประกอบการทางธุรกิจได้โดยเสรี ซึ่งทำสัญญากันไว้เพื่อประกันความเสี่ยงของกันและกัน และสัญญานั้นมีผลบังคับทางกฎหมาย แต่การทำสัญญาใด ๆ นั้นจักชอบธรรมได้เมื่อมีหลักต่าง ๆ

7. หลักความเป็นธรรมทางการเมือง คือ การเมืองเป็นสิ่งสำคัญต่อความเจริญของชนที่อยู่ในประเทศนั้น ๆ ทั้งหมด มีความเป็นอธิปไตย ซึ่งประเทศอื่นจะรุกรานมิได้ และผู้ปกครองต้องมาจากความเห็นชอบของประชาชนในประเทศนั้นตามที่กฎหมายกำหนด มีการบริหารงานที่ชัดเจนและโปร่งใส และต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

8. หลักความเป็นธรรมทางวิชาการ คือ บุคคลใดค้นพบวิทยาการใหม่ที่เป็นประโยชน์ย่อมเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้น ผู้ใดจะใช้ปัญญาอันนั้นจะต้องได้รับอนุญาตและอ้างอิงอย่างถูกต้อง และผู้ศึกษาวิทยาการของผู้อื่นสามารถประยุกต์ความรู้นั้นไปใช้ในชีวิตหรือกิจการได้ โดยต้องได้รับอนุญาตหรือต้องอ้างอิงให้ถูกต้อง

9. หลักความเป็นธรรมทางศาสนา คือ มนุษย์ทุกคนย่อมมีอิสรภาพในความคิด ความเชื่อและการปฏิบัติ มีเสรีภาพทางความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติศาสนากิจ ซึ่งผู้ใดผู้หนึ่งจะละเมิดมิได้ และศาสนาที่แท้จริงต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทุกฝ่ายของมวลมนุษย์ มิใช่เพียงเพื่อศาสนิกชนที่ตนนับถือหรือเพื่อนักบวชในลัทธิตนเท่านั้น

10. หลักความเป็นธรรมแห่งโลก คือ มนุษย์ทุกคนและสัตว์ทุกชีวิตที่อยู่บนโลก ล้วนเป็นพลเมืองโลกโดยเท่าเทียมกัน บุคคลใดหรือกลุ่มบุคคลใดจะรุกรานผู้อื่นมิได้

สรุปได้ว่า ขอบข่ายของพฤติกรรมยูติธรรม ประกอบด้วย พฤติกรรมยูติธรรมต่อตนเอง ครอบครัว วิชาชีพ องค์กร สังคม ชุมชน การเมือง วิชาการ ศาสนา และโลก ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาพฤติกรรมยูติธรรมที่มีความสำคัญและสัมพันธ์กับนักเรียนวัยรุ่นตอนต้น 3 ด้าน คือ พฤติกรรมยูติธรรมในครอบครัว ในโรงเรียน และในสังคม

1.2 ความสำคัญของพฤติกรรมยูติธรรม

กิริติ บุญเจือ (2519: 94 - 95) ได้กล่าวไว้ว่า “ความยูติธรรมเป็นการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน แม้บางคนเกิดมาฉลาด บางคนโง่ บางคนแข็งแรง บางคนอ่อนแอ บางคนมีพรสวรรค์ บางคนมีลักษณะพิเศษอะไร แต่ไม่ว่าจะเป็นอะไร เขาก็เป็นคนเหมือนกัน จึงจำเป็นจะต้องได้รับการปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านี้อย่างยูติธรรม ความยูติธรรมถือเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นของสังคม เพราะสังคมใดปราศจากคุณธรรมข้อนี้ บุคคลในสังคมจะไม่มีความสุข เพราะถ้ามีการใช้กฎหมายหรือระเบียบใด ๆ ในลักษณะที่มีการเลือกที่รักมักที่ชังแล้วความปั่นป่วนก็จะเกิดขึ้น เพราะทุกคนต้องการความยูติธรรม” ซึ่งความสำคัญของพฤติกรรมยูติธรรม สรุปได้ดังนี้

1. บุคคลเคารพในสิทธิความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น ยอมรับในความคิด อารมณ์ ความรู้สึก และปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน เทียงตรงสอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล
2. สมาชิกในครอบครัวที่ปฏิบัติต่อกันด้วยความยูติธรรม สมาชิกในครอบครัวจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เข้าใจสถานภาพและบทบาทของกันและกัน จะไม่อิจฉาริษยากัน และทุกคนในครอบครัวจะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน
3. สมาชิกในโรงเรียนหรือหน่วยงานที่มีพฤติกรรมยูติธรรม สมาชิกของโรงเรียนหรือหน่วยงานนั้นจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และมีความเจริญความก้าวหน้า
4. สมาชิกในสังคมใหญ่ เช่น ประเทศ และ โลก ถ้ามีพฤติกรรมยูติธรรมต่อกันแล้ว ปัญหาต่าง ๆ จะมีไม่มาก และไม่รุนแรง

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ (2549: 11) ได้กล่าวเกี่ยวกับคุณค่าของยูติธรรมชุมชน สรุปได้ดังนี้

1. ทำให้ชุมชนในท้องถิ่นของไทยได้หวนกลับมาหรือฟื้นฟูปัญหาท้องถิ่นในการป้องกันอาชญากรรม และแก้ไขปัญหาคาความขัดแย้งแบบสมานฉันท์ตามวิถีชีวิตดั้งเดิมของไทย
2. สร้างวัฒนธรรมใหม่ให้เกิดขึ้นกับสมาชิกของสังคม คือ วัฒนธรรมการแสดงความรักรับผิดชอบ ในการกระทำของตน

4. ทำให้กระบวนการยุติธรรมหลักคล่องตัวขึ้น เนื่องจากเครือข่ายยุติธรรมชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคล
 5. ทำให้หน่วยงานในระบบยุติธรรม สามารถกระจายอำนาจสู่ชุมชน และท้องถิ่นได้อย่างแนบเนียน
 6. เป็นการเสริมสร้างการทำงานแบบบูรณาการในระบบยุติธรรมที่พึงปรารถนา
 7. ทำให้เกิดความคิด ความเชื่อที่ว่าปัจจุบันคนไทยเติบโตขึ้น และมีพลังศักยภาพที่จะดูแลชุมชนของตนเองได้ในด้านงานยุติธรรม
 8. เป็นการกำหนดวิสัยทัศน์ และนโยบายยุติธรรมเชิงรุกที่สำคัญ
- สรุปได้ว่า พฤติกรรมยุติธรรมมีความสำคัญต่อบุคคล ครอบครัว โรงเรียน และสังคม คือ เป็นการสร้างวัฒนธรรมให้มีความรับผิดชอบในการกระทำของคนในสังคม ทำให้สมาชิกของสังคมเข้าใจ และแสดงบทบาทได้อย่างเหมาะสม เกิดความเท่าเทียมกัน อีกทั้งเป็นการป้องกัน และแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแบบสมานฉันท์

1.3 ลักษณะของผู้ที่มีพฤติกรรมยุติธรรม

กิริติ บุญเจือ (2519: 90) กล่าวว่า “การที่บุคคลจะมีความยุติธรรมได้นั้น จะต้องมิลักษณะดังนี้

1. มีใจเป็นธรรมไม่ลำเอียง คือ เป็นบุคคลมีเหตุผลต้องรู้จักพิจารณาสถานการณ์ให้ถ่องแท้ก่อนที่ตัดสินใจทำอะไรลงไป การที่จะมีใจเป็นธรรมได้นี้ บุคคลจะต้องตัดอคติทิ้งมวลได้แก่ ความโกรธ ความพยาบาท การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ออกไปให้หมดเสียก่อน และแสดงออก

2. ใจกว้าง คือ มีความสามารถที่จะรับรู้ และเข้าใจสิ่งแวดล้อมรอบตัวเองได้อย่างถูกต้อง เช่น เข้าใจธรรมชาติของคน ยอมรับสภาพของบุคคล และสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน”

สรุปได้ว่า ลักษณะของผู้ที่มีพฤติกรรมยุติธรรมประกอบด้วย การมีใจเป็นธรรมไม่ลำเอียง การพิจารณาสถานการณ์ให้ถ่องแท้ก่อนตัดสินใจทำ การมีใจกว้าง และการยอมรับสภาพของบุคคล และสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน

1.4 วิธีการวัดพฤติกรรมยุติธรรม

วิธีการวัดพฤติกรรมยุติธรรมนั้น จากการทบทวนวรรณกรรมในอดีตยังไม่พบว่ามีแบบวัดพฤติกรรมยุติธรรมโดยตรง แต่พบว่ามีแบบวัดที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรมและแบบวัดพฤติกรรมที่พึงประสงค์อื่น ๆ เช่น งานวิจัยของ เจริญลักษณ์ สุขใจ (2540) เรื่อง “ผลของการสอนโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อพฤติกรรมด้านความเมตตา กรุณา และความยุติธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1” ได้ใช้แบบวัดพฤติกรรมด้านความเมตตา กรุณา และความยุติธรรม ซึ่งมีลักษณะ

เป็นแบบมาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ จริงมากที่สุด จริงมาก จริงปานกลาง จริงน้อย และจริงน้อยที่สุด จำนวน 50 ข้อ และจากงานวิจัยของ อัมพร แสงวิเชียร (2546) เรื่อง “การใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการที่มีต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนกุศบาการาชบุรีบำรุง จังหวัดสกลนคร” ได้ใช้แบบสอบถามแบบมาตรฐานประมาณค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ จริงที่สุด จริง ก่อนข้างจริง ก่อนข้างไม่จริง ไม่จริง และไม่จริงเลย จำนวน 20 ข้อ อีกทั้งงานวิจัยของ วัชรียา แจ่มใส (2552) เรื่อง “ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเคารพนับถือผู้อื่นของนักเรียนวัยรุ่นตอนต้น” ได้ใช้แบบมาตรฐานประมาณค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ จริงที่สุด จริง ก่อนข้างจริง ก่อนข้างไม่จริง ไม่จริง และไม่จริงเลย จำนวน 20 ข้อ

จากแบบวัดพฤติกรรมยุติธรรมข้างต้น และจากการศึกษาวิธีการวัดพฤติกรรมของนักเรียนวัยรุ่นตอนต้น พบว่านักวิจัยจำนวนมากนิยมใช้แบบสอบถามแบบมาตรฐานประมาณค่า 6 ระดับ จาก “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” โดยเสนอข้อความทางลบ และข้อความทางบวก ให้ผู้ตอบอ่านข้อความ และเลือกตอบว่าข้อความนั้นเป็นจริงสำหรับตนในระดับมาก - น้อยเพียงใด สำหรับข้อความทางบวก ผู้ที่ตอบว่า “จริงที่สุด” จะได้ 6 คะแนน จนถึง “ไม่จริงเลย” ได้ 6 คะแนน เพิ่มขึ้นตามลำดับ ผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดมาก หมายถึง เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมนั้นมาก/สูง

สรุปได้ว่า เครื่องมือที่นิยมใช้สำหรับการวัดพฤติกรรมของนักเรียนวัยรุ่นตอนต้น เป็นแบบสอบถามแบบมาตรฐานประมาณค่า 6 ระดับ ให้ผู้ตอบเลือกตอบว่า ข้อความนั้นตรงกับความเป็นจริงในระดับมาก - น้อยเพียงใด

2. ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมยุติธรรม

2.1 ทฤษฎีพัฒนาการวัยรุ่น

วัยรุ่น คือ วัยที่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 13 - 18 ปี (สุรางค์ โคว์ตระกูล 2548: 86) วัยรุ่น สามารถแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ วัยรุ่นตอนต้น อายุระหว่าง 13 - 15 ปี และวัยรุ่นตอนปลาย อายุระหว่าง 16 - 18 ปี ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษา วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์/จิตใจ ด้านสติปัญญา และด้านสังคม ซึ่งมีรายละเอียด สรุปได้ดังนี้

2.1.1 พัฒนาการด้านร่างกาย ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายทั่วไป และ การเปลี่ยนแปลงทางเพศ เนื่องจากวัยนี้มีการสร้างและหลั่งฮอร์โมนเพศ และฮอร์โมนของการเจริญเติบโตอย่างมากและรวดเร็ว โดยเด็กหญิงจะเริ่มก่อนเด็กชาย การเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัด คือ ความสูง และน้ำหนักตัวที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับผิวหนัง โดยเฉพาะ

ใบหน้า คือ มีลิ้นขึ้น เด็กหญิงมีหน้าอก และสะโพกจะขยายใหญ่ขึ้น เริ่มมีประจำเดือน ส่วนเด็กชาย ไหล่กว้างขึ้น มีกล้ามเนื้อแข็งแรง เสียงห้าวและแปร่ง หนวดเคราขึ้น

2.1.2 พัฒนาการด้านอารมณ์/จิตใจ อารมณ์ของวัยรุ่นก่อนข้างรุนแรงและเปลี่ยนแปลงง่าย หุนหันพลันแล่น หงุดหงิดง่าย เครียดง่าย โกรธง่าย อาจเกิดอารมณ์ซึมเศร้าโดยไม่มีสาเหตุ วัยนี้จึงได้ชื่อว่าเป็นวัย “พายุบุแคม” (สมร ทองดี 2533: 77) ซึ่งบางครั้งอาจเนื่องมาจากการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย เกิดความชอบหรือไม่ชอบในการเปลี่ยนแปลง มักวิตกกังวลว่าคนอื่นจะคิดกับตนอย่างไร ก่อนข้างจะเอาตนเองเป็นศูนย์กลางแต่ก็หวังว่าคนอื่นจะคิดอย่างไร โดยเฉพาะกับเพื่อนร่วมวัย ต้องการให้ตนเองเป็นที่ยอมรับของเพื่อน

2.1.3 พัฒนาการด้านสังคม วัยรุ่นเป็นวัยที่สนใจเกี่ยวกับตนเอง อยากรู้ว่าตนเองเป็นใครตามแนวคิดของ สลลิวาน (Sullivan , 1953 อ้างถึงในสุรางค์ โค้วตระกูล 2548: 90) กล่าวว่า “วัยรุ่นต้องการที่จะมีความใกล้ชิดผูกพันกับเพื่อนวัยเดียวกัน และมีความสัมพันธ์อย่างสนิทสนม” เพื่อที่จะแสดงความรู้สึก และความคิดต่าง ๆ ได้อย่างเปิดเผย วัยรุ่นจะคบเพื่อนที่มีความสนใจ และมีค่านิยมร่วมกัน วัยรุ่นทั้งหญิงและชายมีความต้องการทำอะไรทุกอย่างเหมือนเพื่อนร่วมวัย และเพศเดียวกัน ทั้งการแต่งตัว ความประพฤติ การใช้ภาษา รวมทั้งความเชื่อ และค่านิยม แต่วัยรุ่นมักจะเป็นปฏิปักษ์กับเพศตรงข้าม (อุบลรัตน์ เฟิงสถิตย์ 2546: 206) วัยนี้จะต้องสามารถแสดงบทบาททางสังคมได้อย่างเหมาะสม มีความรับผิดชอบต่อสังคม สนใจสิ่งแวดล้อม สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับกฎเกณฑ์กติกาของกลุ่ม และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

2.1.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา สติปัญญาของวัยรุ่นจะพัฒนาสูงขึ้น สามารถเรียนรู้ เข้าใจเหตุการณ์ได้ลึกซึ้งขึ้น มีความสามารถในการคิดในสิ่งที่นามธรรมได้ สามารถคิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ได้มากยิ่งขึ้น มีการใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ

สรุปได้ว่า วัยรุ่นตอนต้นเป็นวัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งด้านร่างกาย ด้านอารมณ์/จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ซึ่งการจะพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรมให้กับวัยรุ่นตอนต้นนั้น สามารถนำแนวคิด จากทฤษฎีพัฒนาการของวัยรุ่นมาใช้สร้างกิจกรรมในชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรมของนักเรียนวัยรุ่นตอนต้นได้ โดยการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ทำงานกลุ่มร่วมกันทั้งนักเรียนชายและหญิง มีการเปลี่ยนสมาชิกของแต่ละกลุ่ม เพื่อให้ นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนอย่างหลากหลาย เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ การเลียนแบบ การปรับตัว และการปฏิบัติตน เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของเพื่อน ให้มีส่วนร่วมในการสร้างกฎเกณฑ์ของกลุ่ม และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ เสริมสร้างความมั่นใจ และความภาคภูมิใจในตนเอง ทำทนายให้นักเรียนคิดอย่างมีเหตุผล โดยคำนึงถึงสังคมส่วนรวม

2.2 ทฤษฎีการเรียนรู้เงื่อนไขการกระทำ

ทฤษฎีการเรียนรู้เงื่อนไขการกระทำ (Operant Conditioning Theory) พัฒนาโดย สกินเนอร์ (Skinner, 1954 อ้างถึงใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต 2544: 356) ซึ่งสกินเนอร์ มีความเชื่อว่า “พฤติกรรมของมนุษย์นั้นเป็นผลมาจากการเรียนรู้ในการปฏิสัมพันธ์กับสังคม โดยเน้นที่ ผลกรรมของพฤติกรรมนั้น ซึ่งถ้าพฤติกรรมใดได้รับผลกรรมที่พึงพอใจ พฤติกรรมนั้นก็จะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ในขณะที่พฤติกรรมใดได้รับผลกรรมที่ไม่พึงพอใจ พฤติกรรมนั้นก็จะมีแนวโน้มที่จะยุติลง” ซึ่งสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดพฤติกรรม คือ การเสริมแรง ซึ่ง (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต 2544: 356) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับการเสริมแรง ดังนี้

การเสริมแรง (Reinforcement) คือ “การทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเพิ่มขึ้นอันเป็นผลมาจากการได้รับผลกรรมที่พึงพอใจภายหลังจากการแสดงพฤติกรรมนั้น หรือการที่พฤติกรรมนั้นสามารถหลีกเลี่ยงหรือหนีจากสิ่งเร้าที่ไม่พึงพอใจได้ ซึ่งผลกรรมที่พึงพอใจเรียกว่า ตัวเสริมแรงทางบวก ส่วนสิ่งเร้าที่ไม่พึงพอใจเรียกว่า ตัวเสริมแรงทางลบ” ซึ่งการเสริมแรง มี 2 ประเภท สรุปได้ดังนี้

2.2.1 การเสริมแรงบวก (Positive Reinforcement) เป็นการให้ตัวเสริมแรงบวก (Positive Reinforcer) คือ สิ่งที่ทำให้ผู้รับพึงพอใจและแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ต่อไปอีก ตัวเสริมแรงบวกอาจเป็น 1) ตัวเสริมแรงที่เป็นวัตถุสิ่งของ เช่น ขนม เครื่องเขียน คะแนน 2) ตัวเสริมแรงทางสังคม เช่น การยิ้ม คำชมเชย การยอมรับ 3) ตัวเสริมแรงที่เป็นกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การพูดคุยกับเพื่อน หรือเลือกทำสิ่งที่ตนเองชอบ เป็นต้น ตัวเสริมแรงที่เป็นวัตถุสิ่งของมีข้อจำกัดในการให้ว่า ผู้รับจะต้องขาดสิ่งนั้น และสิ่งของที่ให้อาจมีราคาแพงไม่สามารถให้ได้

2.2.2 การเสริมแรงลบ (Negative Reinforcement) เป็นการขจัดตัวเสริมแรงลบที่ทำให้เกิดความไม่พอใจออกไป ตัวเสริมแรงลบ (Negative Reinforcer) คือ สิ่งที่ได้รับไม่พอใจต้องการหลีกเลี่ยง เช่น การชู้ การดู การหักคะแนน เป็นต้น ทำให้หันไปทำพฤติกรรมอื่นแทน ดังนั้น ตัวเสริมแรงลบไม่ได้ช่วยให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ หรือระงับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เป็นเพียงการเลี่ยงไปทำอย่างอื่นแทน เพื่อหลีกเลี่ยงการได้รับตัวเสริมแรงลบ กิบสัน (Gibson, 1976 อ้างถึงใน วงพัทธ์ ภูพันธ์ศรี 2545: 133) มีความเห็นว่า “การให้การเสริมแรงลบไปเรื่อย ๆ จะทำให้นักเรียนเกิดความวิตกกังวล และอาจทำให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ อื่นๆ ตามมา” เพื่อให้การเสริมแรงมีประสิทธิภาพ ควรกำหนดลักษณะพฤติกรรมที่พึงประสงค์ หรือพฤติกรรมเป้าหมายให้ชัดเจน ให้การเสริมแรงทุกครั้ง หรือบ่อยครั้งที่สุดเพื่อให้พฤติกรรมคงทน และให้ทันทีที่นักเรียนแสดงพฤติกรรมเป้าหมายออกมา ทั้งนี้ต้องให้ด้วยความจริงใจ

เหมาะสมกับวัย และความต้องการของนักเรียน จึงจะส่งเสริมให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ออกมา และเกิดความคงทน

สรุปได้ว่า จากทฤษฎีการเรียนรู้เงื่อนไขการกระทำ การจะพัฒนาพฤติกรรม ยุติธรรมให้นักเรียนวัยรุ่นตอนต้นมีพฤติกรรมยุติธรรมมากขึ้นนั้น สามารถนำแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมแรงไปใช้สร้างกิจกรรมต่าง ๆ ในชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรม โดยการทำตัวเสริมแรงทางบวก เพื่อให้นักเรียนมีพฤติกรรมยุติธรรมเพิ่มขึ้นที่เหมาะสมกับวัย และความต้องการของวัยรุ่นตอนต้น ได้แก่ การยิ้ม คำชมเชย การยอมรับ และการให้รางวัล

2.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของแบนดูรา (Bandura, 1986 อ้างถึงใน กรมวิชาการ 2543: 41 - 44) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับสถานการณ์ และผลของการแสดงพฤติกรรม ซึ่งบุคคลจะเลียนแบบจากตัวแบบ รวมถึงการสังเกต การตอบสนอง และปฏิกริยาต่าง ๆ ของตัวแบบ สภาพแวดล้อมของตัวแบบที่เกิดขึ้นจากการกระทำ คำบอกเล่า ความน่าเชื่อถือ และความมีชื่อเสียงของตัวแบบ ผลจากการสังเกตจะทำให้ผู้สังเกตสามารถเลียนแบบ และแสดงพฤติกรรมใหม่ ๆ ได้ ทำให้ไม่ต้องลองผิดลองถูก พฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์ซึ่งผลของการเรียนรู้จะปรากฏอยู่ในตัวบุคคลในลักษณะของความเชื่อ กล่าวคือ เป็นความเชื่อที่ว่าอะไรสัมพันธ์กับอะไร และสัมพันธ์อย่างไร ความเชื่อในส่วนนี้ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความเป็นจริง และเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ เพื่อนำไปสู่แนวความคิดที่เกี่ยวข้อง 3 ประการ คือ (1) ความเชื่อเกี่ยวกับกฎเกณฑ์เงื่อนไขที่ว่า การกระทำหนึ่ง ๆ จะก่อให้เกิดผลกรรม โดยเชื่อว่าผลกรรมที่เกิดขึ้นไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่เป็นจริงเสมอไป (2) การคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตน และความคาดหวังว่าตัวเองสามารถกระทำพฤติกรรมนั้นได้หรือไม่ และคาดหวังว่าพฤติกรรมดังกล่าวนี้จะนำไปสู่ผลที่คิดไว้หรือไม่ (3) ระดับของสิ่งจูงใจในความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนเองนั้นส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากตนเองเคยทำพฤติกรรมนั้นได้สำเร็จ หรือเกิดการสังเกตการกระทำของผู้อื่น หรือเกิดจากการชักจูงของตนเอง หรือมีบุคคลอื่นมาชักจูงให้เชื่อว่าตนเองสามารถกระทำสิ่งนั้น ๆ ได้

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเน้นพฤติกรรมของบุคคลว่าเกิดจากการสังเกต การเรียนรู้จากตัวแบบ โดยการจัดประสบการณ์ทั้งทางตรง และทางอ้อม เพื่อให้บุคคลสังเกต เลียนแบบ และแสดงพฤติกรรมใหม่ได้ การจะพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรม เพื่อให้นักเรียนวัยรุ่นตอนต้นมีพฤติกรรมยุติธรรมมากขึ้นนั้น สามารถนำแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้จากตัวแบบไปใช้สร้างกิจกรรมต่าง ๆ ในชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรม โดยใช้การศึกษาค้นคว้า

ตัวอย่าง และร่วมกันฝึกพฤติกรรมจากตัวแบบที่ดี ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมยุติธรรมเพิ่มขึ้นที่
เหมาะสมกับวัย และสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนวัยรุ่นตอนต้น

2.4 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

นงลักษณ์ วิรัชชัย และรุ่งนภา ตังจิตรเจริญกุล (2551: 16 - 17) กล่าวว่า โคลเบิร์ก (Kohlberg, 1987) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมพบว่า “พัฒนาการทางจริยธรรมของ
มนุษย์ไม่ได้หยุดเมื่อบุคคลอายุ 10 ปี แต่มนุษย์ยังคงมีพัฒนาการทางจริยธรรมอีกหลายขั้นตอนไป
จนถึงอายุ 25 ปี และสามารถบรรลุจริยธรรมขั้นสูงสุดได้เมื่อมีเหตุผล และความคิดในวัยผู้ใหญ่ ซึ่ง
จะมีลักษณะของการมีเหตุผลสากลที่เป็นอุดมคติไม่เข้าข้างตัวเอง” โคลเบิร์กได้แบ่งขั้นพัฒนาการ
ทางจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ 6 ขั้น ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนจริยธรรม (preconventional level) เป็นระดับก่อนมีจริยธรรม
อย่างมีเหตุผลหรือก่อนเกณฑ์การเข้าสังคม เด็กที่อยู่ในระดับนี้จะมีอายุต่ำกว่า 9 ปี ระดับนี้บุคคลจะ
ทำความดีหรือเลวขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมที่ทำกันมาหรือผู้ใหญ่เป็นผู้กำหนด พัฒนาการระดับ
นี้มี 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นตอนการหลบหลีกการลงโทษ (punishment and obedience
orientation) เป็นขั้นการปรับตัวตามการถูกลงโทษหรือการยอมทำตาม เชื่อฟังคำสั่งของผู้ใหญ่ เด็ก
มีเหตุผลในการทำดี เพราะไม่ไม่อยากถูกลงโทษ โดยไม่ได้คำนึงถึงผู้อื่น

ขั้นที่ 2 ขั้นตอนถือประโยชน์ของตน (individualism) เป็นขั้นที่ถือเอา
ผลประโยชน์ของตนเป็นใหญ่ เด็กวัยนี้จะเลือกตัดสินใจในสิ่งที่คิดว่าถูก และเหมาะสมในทาง
จริยธรรม และการเลือกกระทำในสิ่งที่ตนเองสนใจหรือพึงพอใจ ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ในขั้นนี้
พฤติกรรมที่พึงามถูกต้องตามเหตุผลของเด็กจะขึ้นอยู่กับรางวัลหรือผลตอบแทนที่จะได้รับจากการ
แสดงออกทางพฤติกรรมของตน

ระดับที่ 2 ระดับตามกฎเกณฑ์ (conventional level) เป็นระดับมีกฎเกณฑ์ทาง
สังคม ตามกฎหมายและหลักศาสนา ซึ่งเป็นระดับพัฒนาการทางจริยธรรมของวัยรุ่น อายุ 10 - 16 ปี
บุคคลที่มีจริยธรรมในระดับนี้ จะมีเหตุผลในการตัดสินใจว่าอะไรดีงามเกี่ยวข้องกับการเห็นชอบ
ของผู้อื่นด้วย เด็กมีการใช้กฎเกณฑ์ทางสังคมมากขึ้น แบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 3 ขั้นตอนคล้อยตามผู้อื่น (mutual interpersonal normative
morality) เป็นระดับการคล้อยตาม และกระทำตามความคาดหวังทางสังคมหรือได้รับการยอมรับ
ของกลุ่มว่าเป็นคนดี เพื่อให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ บุคคลที่มีพัฒนาการในขั้นนี้จะปฏิบัติตาม
ระเบียบข้อบังคับและคำสั่งของเจ้าหน้าที่ ซึ่งทำให้เขามีพฤติกรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม
การทำความดีหรือไม่ดีจะคำนึงถึงเจตนาด้วย

ขั้นที่ 4 ขั้นตอนทำตามระเบียบของสังคม (law and order orientation) เป็นระดับการปรับตัวให้เข้ากับกฎหมายและระเบียบของสังคม ในขั้นนี้การกระทำที่ถูกต้อง คือ การทำตามหน้าที่ของตนที่ตั้งงาม ถูกต้อง โดยการรักษาระเบียบ กฎหมาย ประเพณี หรือกฎเกณฑ์ ของสังคม บุคคลที่มีพัฒนาการในขั้นนี้จะมองสังคมอย่างเป็นระบบ เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ต่อไป

ระดับที่ 3 ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (post conventional level) เป็นระดับเลยกฎเกณฑ์ สังคม เป็นระดับที่พัฒนาการทางจริยธรรมที่มีวิจารณญาณอย่างมีหลักการที่เป็นลักษณะสากลนิยม ผู้ที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับนี้จะมีการตัดสินใจขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยการคิด ตรึกตรอง ชั่งใจ ตนเอง โดยไม่เข้าข้างตัวเอง หรือเห็นแก่ตัว พัฒนาการจริยธรรมระดับนี้มี 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 5 ขั้นตอนทำตามสัญญาของสังคม (social contract orientation) เป็นการปรับตัวและปฏิบัติตามสัญญาของสังคม ผู้ที่มีพฤติกรรมที่ถูกต้อง ตั้งงามขึ้นอยู่กับ ระเบียบ ประเพณี และกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้ มีจิตสำนึกที่จะปฏิบัติตามกฎหมาย เชื่อว่า กฎหมายเป็นหลักยึดให้ทำดี และจำเป็นต้องปฏิบัติแม้จะขัดกับความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่

ขั้นที่ 6 ขั้นตอนยึดอุดมคติสากล (universal principles underlying moral reasoning) เป็นขั้นการยึดถือคุณธรรมที่ได้รับการยอมรับจากคนส่วนมากทั่วโลก และทุกสังคม ว่า ถูกต้อง ตั้งงาม ซึ่งเป็นคุณธรรมสากล หรือหลักการจริยธรรมสากล

สรุปได้ว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของวัยรุ่นตอนต้นอยู่ในระดับที่ 2 ระดับตาม เกณฑ์ ซึ่งวัยรุ่นจะแสดงพฤติกรรมจากความคาดหวังของสังคม ประเพณี กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มหรือสังคมว่าเป็นคนดี การจะพัฒนา พฤติกรรมคุณธรรมให้นักเรียนวัยรุ่นตอนต้นมีพฤติกรรมคุณธรรมมากขึ้นนั้น สามารถนำแนวคิด เกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นที่ 3 ขั้นตอนคล้ายตามผู้อื่น และขั้นที่ 4 ขั้นตอนทำตาม ระเบียบของสังคมไปใช้สร้างกิจกรรมต่าง ๆ ในชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมคุณธรรม โดยใช้การอภิปราย การใช้เหตุผลในการตัดสินใจ และร่วมกันฝึกพฤติกรรมคุณธรรมตามความ คาดหวัง และกฎระเบียบของสังคม เพื่อให้ให้นักเรียนมีพฤติกรรมคุณธรรมเพิ่มขึ้นอย่างเหมาะสมกับ วัย และสอดคล้องกับพัฒนาการของนักเรียนวัยรุ่นตอนต้น

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมคุณธรรม

จากการประมวลเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมคุณธรรม ยังไม่พบ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง จึงนำเสนองานวิจัยซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ใกล้เคียง หรือสัมพันธ์กับ พฤติกรรมคุณธรรม ดังนี้

เจริญลักษณ์ สุขใจ (2540: 75) เรื่อง “การสอนโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อพฤติกรรมด้านความเมตตากรุณาและความยุติธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1” ที่พบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์มีพฤติกรรมด้านความเมตตากรุณาและความยุติธรรมสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ (2551: 54-76) เรื่อง “การวิจัยนำร่องการใช้ตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรม เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา” เป็นการนำตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรมที่พัฒนาขึ้นไปใช้ประโยชน์เป็นเป้าหมายในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โดยการบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมเข้าสู่การเรียนการสอน ซึ่งตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรมที่พบว่ามีเหมาะสมสำหรับพัฒนานักเรียนรวม 10 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีสติสัมปชัญญะ ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความขยันหมั่นเพียร ความมีวินัย ความอดทน การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน จันทะ และความประหยัด

สรุปได้ว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับผลการสอนที่มีต่อพฤติกรรมยุติธรรม และงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาอยู่บ้าง แต่ยังไม่พบว่ามีการศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรมของนักเรียนวัยรุ่นตอนต้น ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่านักเรียนที่ได้ใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรมจะมีพฤติกรรมยุติธรรมสูงกว่านักเรียนที่ได้ใช้กิจกรรมแนะแนวอื่น ๆ

3. การพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรม

3.1 การพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรมโดยวิธีธรรมชาติ

การพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรมโดยวิธีธรรมชาติ คือ การที่บุคคลเจริญเติบโตขึ้นในครอบครัว สังคม และสภาพแวดล้อม โดยมีลักษณะพันธุกรรมติดตัวมา ก็จะมีพัฒนาการเป็นไปตามธรรมชาติของช่วงวัย เช่น ลูกเห็น ได้ยินพ่อแม่ปฏิบัติต่อสมาชิกในครอบครัวอย่างยุติธรรมเสมอ ลูกก็มักเลียนแบบพฤติกรรมยุติธรรมตามพ่อแม่ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ พิกพ วังเงิน (2545: 1) ที่ว่า “มนุษย์มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นมนุษย์จะมีการแสดงพฤติกรรมที่ดีหรือไม่ดีส่วนหนึ่งมาจากสิ่งแวดล้อม จากการเลียนแบบจากผู้ใหญ่ จนเกิดเป็นความเคยชิน ยอมรับ และปรับเป็นพฤติกรรมของตนเอง”

สรุปได้ว่าการพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรมโดยวิธีธรรมชาติ จะมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับพันธุกรรม และพัฒนาการของมนุษย์ในแต่ละช่วงวัย

3.2 การพัฒนาพฤติกรรมยุคิธรรมโดยการจัดการเรียนการสอนหรือการฝึกอบรม

การพัฒนาพฤติกรรมยุคิธรรมโดยการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องอยู่ในสาระการเรียนรู้รายวิชาต่าง ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสาระที่ถูกรับรองอยู่ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (2551: 148) ได้กำหนดให้มีการเรียนการสอนสาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม เพื่อให้ให้นักเรียนนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง เกิดการเรียนรู้ จากคำสอน กิจกรรมหรือวิธีการต่างๆ ที่ครูจัดให้นักเรียน จนสามารถพัฒนาตนเอง ให้เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมยุคิธรรม นอกจากนี้การวิจัยของ สุรนชัย ปานเกลียว (2547: 66 - 69) เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนชานุกิจพิทยาคม จังหวัดชัยนาท” ที่พบว่านักเรียนที่ได้รับการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยการอบรมให้ความรู้ กิจกรรมเพื่อนเตือนเพื่อน การจัดค่ายคุณธรรม และการเยี่ยมพบปะผู้ปกครองทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนา เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เชิงจริยธรรมสูงขึ้น

สรุปได้ว่า การพัฒนาพฤติกรรมยุคิธรรมนั้น สามารถพัฒนาได้โดยการจัดการเรียนการสอนหรือการฝึกอบรมจากครอบครัว โรงเรียน ชุมชนและสังคม โดยเฉพาะในโรงเรียนซึ่งมีการจัดการเรียนการสอนหรือการฝึกอบรมให้กับนักเรียน เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีพฤติกรรมยุคิธรรมเพิ่มขึ้น

3.3 การพัฒนาพฤติกรรมยุคิธรรมโดยการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว

3.3.1 ความหมายของกิจกรรมแนะแนว

คอร์ทแมน อาชบาย และเดอ์กราฟฟ์ (อ้างถึงใน สมร ทองดี และปราณี รามสูต 2545: 11) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมแนะแนวว่า “เป็นมวลประสบการณ์ทุกรูปแบบที่จัดหรือสนับสนุนให้ผู้รับบริการแนะแนวแต่ละคน แต่ละกลุ่มได้ปฏิบัติหรือได้มีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้รับบริการบรรลุเป้าหมายในการพัฒนา สร้างเสริม ป้องกันปัญหาและแก้ปัญหาด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม”

กรมวิชาการ (2546: 24) ให้ความหมายของกิจกรรมแนะแนวว่า “เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบ และพัฒนาศักยภาพของตน ส่งเสริมทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา การสร้างสัมพันธภาพที่ดี”

อังคณา เมตุลา (2546: 30) กล่าวว่า “กิจกรรมแนะแนว หมายถึง มวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้รับบริการแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มได้ปฏิบัติ หรือ ได้มีส่วนร่วม เพื่อให้

ผู้รับบริการบรรลุเป้าหมายที่ตนจะพัฒนาหรือสร้างเสริมตนเอง ตลอดจนป้องกัน หรือแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัว และสังคม”

สรุปได้ว่า กิจกรรมแนะแนว หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อช่วยให้นักเรียน รู้จักและเข้าใจตนเอง สภาพแวดล้อม และสามารถป้องกัน พัฒนา หรือแก้ปัญหามาของตนเองได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3.3.2 วัตถุประสงค์ของกิจกรรมแนะแนว

กรมวิชาการ (2546: 24) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของกิจกรรมแนะแนวไว้ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการค้นพบความถนัด ความสามารถ ความสนใจของตนเองรัก และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น
2. เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักการแสวงหาความรู้จากข้อมูล ข่าวสาร แหล่งเรียนรู้ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ และส่วนตัว สังคม เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนเลือกแนวทางการศึกษา อาชีพ ให้สอดคล้องกับศักยภาพของตนเอง
3. เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาบุคลิกภาพ และปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
4. เพื่อให้ผู้เรียน มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ในอาชีพ และมีเจตคติ ที่ดีต่ออาชีพสุจริต
5. เพื่อให้ผู้เรียนมีค่านิยมที่พึงามในการดำเนินชีวิต เสริมสร้างวินัย คุณธรรม และจริยธรรมแก่ผู้เรียน
6. เพื่อให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของกิจกรรมแนะแนว คือ เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบความถนัด ความสามารถ ความสนใจของตนเอง รู้จักการแสวงหาความรู้จากข้อมูล ข่าวสาร แหล่งเรียนรู้ พัฒนาตน และปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3.3.3 หลักการจัดกิจกรรมแนะแนว

กรมวิชาการ (2546: 24) กล่าวถึงหลักการจัดกิจกรรมแนะแนว ดังนี้

1. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการ ความสนใจ และธรรมชาติของผู้เรียน
2. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา

3. จัดกิจกรรมเพื่อผู้เรียนทุกคนโดยครอบคลุมด้านการศึกษา การงาน และอาชีพ ชีวิตและสังคม
 4. จัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยผู้เรียนมีอิสระในการคิด และตัดสินใจ
 5. จัดกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยตนเองให้มากที่สุด ด้วยการปฏิบัติจนเกิดทักษะการเรียนรู้
 6. ให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม โดยครูแนะแนวทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา และประสานงาน
- สรุปได้ว่า หลักการการจัดกิจกรรมแนะแนว ต้องคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ ความสนใจ และธรรมชาติของผู้เรียน โดยครอบคลุมด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม

3.3.4 ลักษณะของกิจกรรมแนะแนว

กรมวิชาการ (2546: 25-26) กล่าวว่ากิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะสำคัญ สรุปได้ดังนี้

1. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ค้นพบความถนัด ความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน
2. สนับสนุนให้ผู้เรียนได้รับข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ เพื่อใช้ในการวางแผนที่เหมาะสมกับตนเอง
3. เสริมสร้างทักษะต่าง ๆ และค่านิยมที่ดี วินัย คุณธรรมรวมถึงจริยธรรม ให้ผู้เรียนได้พัฒนาบุคลิกภาพ และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข
4. เพิ่มพูนประสบการณ์เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะวิชาการ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีเจตคติที่ดี มีนิสัยรักการทำงาน
5. จัดกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา ส่งเสริม พัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน
6. เป็นกิจกรรมที่ไม่เน้นเนื้อหาวิชาการแต่เน้นการสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และบูรณาการให้สอดคล้องกับชีวิตจริง

สรุปได้ว่า ลักษณะของกิจกรรมแนะแนว คือ ให้ผู้เรียนค้นพบความถนัด ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน ได้รับข้อมูลข่าวสาร เพื่อใช้ในการวางแผน และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีเจตคติที่ดีในชีวิต

3.3.5 เทคนิค/วิธีการการจัดกิจกรรมแนะแนว

พิชิต พันธุ์พิทยแพทย (2543: 156 - 260) ได้กล่าวถึงเทคนิค/วิธีการจัดกิจกรรมแนะแนว สรุปได้ดังนี้

1. การอภิปราย คือ วิธีการที่มุ่งให้นักเรียนได้มีโอกาสสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือพิจารณาหัวข้อที่กลุ่มสนใจร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหาคำตอบ หรือเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมคิด ร่วมทำ ได้ร่วมแก้ปัญหา และทำงานร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย ยึดนักเรียนเป็นสำคัญ มีลักษณะการเรียนรู้แบบกระตือรือร้น
2. การแสดงบทบาทสมมติ คือ การแสดงบทบาทในสถานการณ์ที่สมมติขึ้น เทียบเคียงกับสถานการณ์จริงตามที่ผู้แสดงบทบาทเข้าใจ เพื่อจะให้เข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้น โดยมีเหตุการณ์แวดล้อมอย่างไร จุดสำคัญอยู่ที่ต้องการให้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นปรากฏกับผู้ชม ราวกับว่าได้พบกับสถานการณ์นั้นด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจ และนำมาอภิปรายได้อย่างถูกต้อง
3. การศึกษากรณีตัวอย่าง คือ การยกตัวอย่างเรื่องราวที่น่าสนใจที่สอดคล้องกับพฤติกรรมยุคธรรม มีประเด็นให้นักเรียนได้ฝึกคิด อภิปราย ถกเถียงกัน เพื่อให้ นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ การใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา
4. การฝึกพฤติกรรม เป็นวิธีการที่เน้นให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม และฝึกปฏิบัติพฤติกรรมจริง

สรุปได้ว่า เทคนิค/วิธีการจัดกิจกรรมแนะแนวที่นำมาใช้ในชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมยุคธรรมประกอบด้วย การอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ การศึกษากรณีตัวอย่าง และการฝึกพฤติกรรม

3.3.6 ความหมายของชุดกิจกรรมแนะแนว ได้มีผู้ให้ความหมายของชุดกิจกรรมแนะแนวไว้อย่างหลากหลาย นำเสนอได้ดังนี้

อังคณา เมศุลา (2546: 31) กล่าวว่า “ชุดกิจกรรมแนะแนว คือ เครื่องมือทางการแนะแนวที่ประกอบด้วยกิจกรรมแนะแนวหลาย ๆ กิจกรรมที่นำมารวมกันเข้าอย่างเป็นระบบตามเป้าหมาย และขอบข่ายของการแนะแนว โดยชุดกิจกรรมแนะแนวประกอบด้วย คู่มือสำหรับผู้ให้บริการ คู่มือสำหรับผู้รับบริการ และสื่อหรืออุปกรณ์การจัดกิจกรรม”

มยุรี วิสุตราชัย (2547: 16) ได้สรุปความหมายของ “ชุดกิจกรรมแนะแนวว่า หมายถึง เครื่องมือที่สร้างขึ้นอย่างเป็นระบบ ให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชา วัตถุประสงค์ และกิจกรรม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งจัดทำในลักษณะของสื่อประสม ประกอบด้วยคู่มือครู และ โปรแกรมกิจกรรม โดยใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ เช่น

การอภิปราย กรณีตัวอย่าง การแสดงบทบาทสมมติ สถานการณ์จำลอง ตลอดจนการใช้สื่ออุปกรณ์ที่มีความเหมาะสมกับเนื้อหาหรือกิจกรรม”

สรุปได้ว่า ชุดกิจกรรมแนะแนว หมายถึง กิจกรรมแนะแนวหลาย ๆ กิจกรรมประกอบกันเป็นชุด ซึ่งสร้างขึ้นอย่างเป็นระบบ มีเป้าหมายเฉพาะเจาะจง เพื่อพัฒนาจิตลักษณะและ/หรือพฤติกรรมของนักเรียน และใช้เทคนิค/วิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับนักเรียน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดจากทฤษฎีพัฒนาการของวัยรุ่น ทฤษฎีการเรียนรู้เงื่อนไข การกระทำ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม และทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม มาใช้ในการสร้างชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรม

3.3.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรมโดยการใช้

ชุดกิจกรรมแนะแนว

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ยังไม่พบงานวิจัยเกี่ยวกับการได้ใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรม แต่พบงานวิจัยที่ใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์อื่น ๆ เช่น งานวิจัยของ อัมพร แสงวิเชียร (2546: 66) เรื่อง “ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการที่มีต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนกุศบาทรามบุรีบำรุง จังหวัดสกลนคร” ที่พบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการ มีพฤติกรรมประชาธิปไตยสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรพิน สุขแจ่ม (2546: 63) เรื่อง “ผลของการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวที่มีต่อการประหยัดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนศรีวิทย จังหวัดชุมพร” ที่พบว่า หลังการทดลองนักเรียนที่ได้รับการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวมีการประหยัดมากกว่านักเรียนที่ได้รับกิจกรรมแนะแนวปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ฉันทิพย์ ปิไลย์ (2546: 68) เรื่อง “ผลของการจัดกิจกรรมแนะแนว โดยใช้กลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการปรับตัวกับเพื่อนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสามมุกคริสเตียนวิทยา จังหวัดชลบุรี” ที่พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้กลุ่มสัมพันธ์ มีการปรับตัวกับเพื่อนดีขึ้นกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และงานวิจัยของ วัชรียา แจ่มใส (2552: 87) เรื่อง “ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเคารพนับถือผู้อื่นของนักเรียนวัยรุ่นตอนต้น” ที่พบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเคารพนับถือผู้อื่น มีพฤติกรรมเคารพนับถือผู้อื่นสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเคารพนับถือผู้อื่น

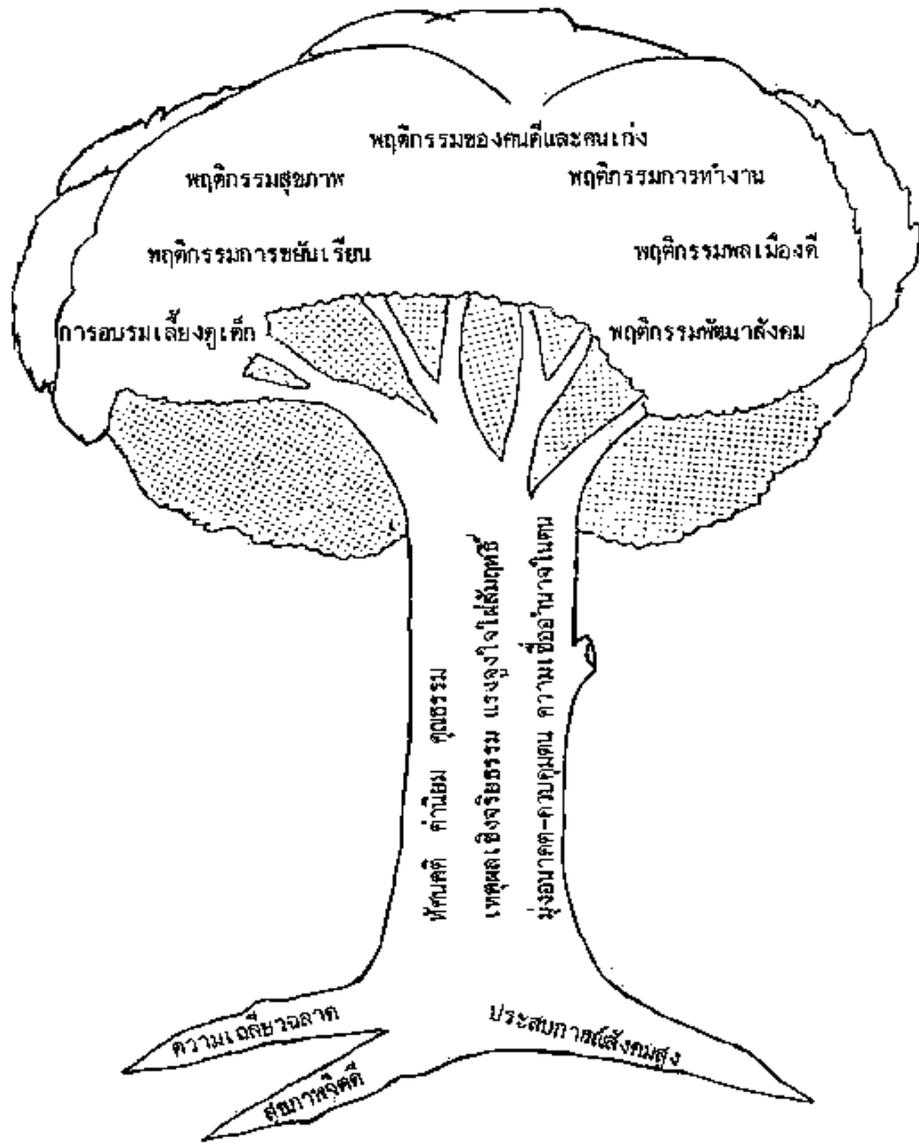
จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ชุดกิจกรรมแนะแนวสามารถใช้พัฒนาจิตลักษณะและ/หรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนวัยรุ่นตอนต้นได้ดี ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยค่านักเรียนที่ได้ใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมยูติธรรมจะมีพฤติกรรมยูติธรรมสูงกว่านักเรียนที่ได้ใช้กิจกรรมแนะแนวอื่น ๆ

4. ปัจจัยเชิงเหตุสมทบกับพฤติกรรมยูติธรรม

ปัจจัยเชิงเหตุสมทบที่นำมาศึกษาเพิ่มเติมในครั้งนี้อยู่ประกอบด้วย ลักษณะมุ่งอนาคต และควบคุมตน และภูมิหลังทางชีวสังคม ได้แก่ เพศ ผลการเรียนเฉลี่ย และรายได้ของครอบครัว ซึ่งนำเสนอ ดังนี้

4.1 ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตนกับพฤติกรรมยูติธรรม

ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน เป็นจิตลักษณะที่สำคัญประการหนึ่ง จากทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะของดวงเดือน พันธุมนาวิน (2549: 105 - 110) ที่ได้กล่าวถึงสาเหตุของพฤติกรรมของคนดี คนเก่ง ว่ามีสาเหตุอะไรบ้าง โดยเปรียบเทียบกับส่วนประกอบของต้นไม้อัจฉริยะ 3 ส่วน คือ ราก ลำต้น และดอกผล ซึ่งเป็นลักษณะทางจิตใจ 8 ประการ ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 ต้นไม้จริยธรรมตามทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ที่มา: ดวงเดือน พันธุนาวัน (2549: 107)

จากภาพต้นไม้จริยธรรม สรุปได้ว่า ส่วนที่หนึ่ง คือ ส่วนดอก ผล บนต้น คือ พฤติกรรมต่าง ๆ ที่พึงประสงค์ของคนดีและคนเก่ง ซึ่งมีสาเหตุจากส่วนลำต้นและรากของต้นไม้ ส่วนที่สอง คือ ลำต้นของต้นไม้ที่เป็นสาเหตุมาจากจิตใจ ประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ประการ คือ

1) เหตุผลเชิงจริยธรรม 2) มุ่งอนาคตและควบคุมตน 3) ความเชื่ออำนาจในตน 4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ 5) ทศนคติ คุณธรรมและค่านิยม จิตลักษณะทั้ง 5 ประการนี้ ถ้าบุคคลใดมีมาก บุคคลนั้นจะมีพฤติกรรมของคณดี และคนเก่งอย่างสม่ำเสมอ และส่วนที่สาม คือ รากของต้นไม้ เป็นลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ ประกอบด้วยจิตลักษณะ 3 ประการคือ 1) ความเฉลียวฉลาด 2) ประสบการณ์ทางสังคมสูง และ 3) สุขภาพจิตดี บุคคลที่มีจิตลักษณะทั้ง 3 ประการในปริมาณสูง และเหมาะสมกับอายุ จะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะในส่วนของลำต้นทั้ง 5 ประการ จากทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม สรุปได้ว่า พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของคณดี และคนเก่งมีสาเหตุจากจิตลักษณะหลายประการ แต่การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเพิ่มเติมเฉพาะลักษณะมุ่งอนาคต และควบคุมตน ว่าเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมคุณธรรมของนักเรียนหรือไม่

4.1.1 ความหมายของลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2528 : 21 - 23) กล่าวถึงลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน (Future Orientation and Self Control) ไว้ว่า การมุ่งอนาคต หมายถึง “ความสามารถในการมองการณ์ไกล และเล็งเห็นผลดี ผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต สามารถวางแผนปฏิบัติรองรับได้ผลดี หรือป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต” ส่วน การควบคุมตน หมายถึง “ความสามารถที่จะปฏิบัติหรืองดเว้นการปฏิบัติเพื่อผลที่ดีกว่าและมีคุณค่าสูงกว่าที่จะเกิดขึ้นในอนาคต” รวมทั้ง “ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตนจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นปรากฏการณ์เดียวกัน กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีความต้องการที่จะได้รับผลในอนาคตที่ดีกว่าหรือมากกว่าผลที่ได้รับในปัจจุบัน ซึ่งเป็นความสามารถในการคาดการณ์ไกล และสามารถรอคอยได้ โดยระยะเวลาในการรอคอยนั้น ไม่ได้ทำให้ความรู้สึกว่าผลที่ได้รับด้อยคุณค่าลงไป”

บุญรับ ศักดิ์มณี (2532: 16) กล่าวถึงลักษณะมุ่งอนาคตว่า หมายถึง “การรู้จักคิดถึงอนาคตที่ยาวไกลออกไปทุกที และเล็งเห็นความสำคัญของอนาคต รู้จักคิดหรือวางแผนหรือคาดการณ์ในปัจจุบันเกี่ยวกับผลที่จะเกิดกับตนและสังคมในอนาคต” ส่วนควบคุมตน หมายถึง “ความสามารถของบุคคลที่จะกระทำหรืองดเว้นการกระทำบางชนิดที่ต้องใช้ความอดทน หรือเสียดสี และสามารถกระทำพฤติกรรมนั้นได้อย่างมีปริมาณ และคุณภาพที่เหมาะสม เป็นเวลานานพอที่จะนำไปสู่ผลที่ต้องการในอนาคตได้”

ลักษณะเสด็จ ทองคำ (2546: 31) กล่าวถึง ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตนว่า หมายถึง “ความสามารถในการคาดการณ์ไกล การเห็นความสำคัญที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และอดได้รอได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคล”

สรุปได้ว่า ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกล การเล็งเห็นผลดีหรือผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต สามารถวางแผนปฏิบัติเพื่อ

รองรับผลดีหรือป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และสามารถปฏิบัติหรืองดเว้นการปฏิบัติเพื่อผลที่ดีกว่าที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

4.1.2 ลักษณะของบุคคลที่มีลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2539 อ้างถึงใน ลักษณะเสด็จ ทองคำ 2546: 24) ได้กำหนดลักษณะของบุคคลที่มีลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน ดังนี้

1. สามารถคาดการณ์ไกลมองเห็นความสำคัญ และตัดสินใจเลือกกระทำอย่างเหมาะสม

2. หาแนวทางแก้ปัญหา และวางแผนดำเนินการเพื่อเป้าหมายในอนาคต

3. รู้จักการปฏิบัติให้อุดได้ รอได้อย่างเหมาะสม

4. สามารถให้รางวัล และลงโทษตนเองเมื่อกระทำไม่เหมาะสม

พนิดา สินสุวรรณ (2527: 8) กล่าวว่า “ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นในเด็ก เพราะเด็กที่มีลักษณะมุ่งอนาคตจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตสูงด้วย” ทั้งนี้ ไรท์ (Wright, 1975 อ้างถึงใน กนกวรรณ อุ๋นใจ 2535) กล่าวว่า “ผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตสูงจะสามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ และไม่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของศาสนาและกฎหมาย อีกทั้งยังมีจริยธรรมสูงอีกด้วย”

สมดุลย์ ชาญนวงศ์ (2533: 51) ได้สรุปลักษณะของบุคคลที่มีลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตนสูงไว้ว่า

1. สามารถวางแผนล่วงหน้าได้ และสามารถคาดการณ์ถึงผลดีและผลเสียที่จะเกิดในอนาคตได้

2. สามารถอด รอได้ “สามารถอดเปรี้ยวไว้กินหวาน

3. มีความเชื่อมั่นในผลของการกระทำ ทำดียอมได้ผลดีตอบแทน

4. เป็นบุคคลที่สามารถอธิบายปรากฏต่าง ๆ อย่างสมเหตุสมผล

5. สามารถงดเว้นจากการกระทำบางชนิดที่สังคมไม่ยอมรับ หรือเป็น

ผลเสียต่อสุขภาพได้

สรุปได้ว่า บุคคลที่มีลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน เป็นบุคคลที่สามารถคาดการณ์ไกล รู้จักอดได้ รอได้อย่างเหมาะสมเพื่อเป้าหมายในอนาคต

4.1.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน

จากการประมวลเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน มีผู้วิจัยไว้อย่างหลากหลาย นำเสนอได้ดังนี้

พิชัย มณีรักษ์ (2547: 80 - 89) เรื่อง “การได้รับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมตามเบญจธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น” ที่พบว่านักเรียนที่มีลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตนมาก เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมเบญจธรรมมากกว่านักเรียนที่มีลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตนน้อย เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ลินดา สุวรรณดี (2543: 65,165) เรื่อง “ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการลดปริมาณขยะของนักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการรณรงค์กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3” ที่พบว่า นักเรียนที่มีลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตนมาก เป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะกระทำการลดปริมาณขยะสูงกว่านักเรียนที่มีลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตนน้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกับงานวิจัยของ แลมม์ รอล์ฟ และกิชีลา (Lamm Rolf and Gisela, 1976: 317) เรื่อง “เพศ และชนชั้นที่มีผลต่อลักษณะมุ่งอนาคตของวัยรุ่นชนชั้นกลางกับชนชั้นต่ำ” เป็นวัยรุ่นหญิงและวัยรุ่นชาย กลุ่มละ 100 คน วัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 14 - 16 ปี โดยวัดลักษณะมุ่งอนาคตด้านความหวัง ความกลัวของวัยรุ่นที่พบว่า วัยรุ่นหญิงที่มาจากชนชั้นต่ำ มองโลกในแง่ดีมากกว่าวัยรุ่นหญิงที่มาจากชนชั้นกลาง และวัยรุ่นชายที่มาจากชนชั้นต่ำมองโลกในแง่ดีมากกว่าวัยรุ่นหญิงที่มาจากชนชั้นกลาง เช่นเดียวกับงานวิจัยของ เนอร์มี (Nurmi, 1987: 1 - 10) เรื่อง “ลักษณะมุ่งอนาคตของวัยรุ่น การวางแผนชีวิต และการถ่ายทอดทางสังคมในการพูดคุยในครอบครัว” ที่พบว่า วัยรุ่นมุ่งหวังอาชีพในอนาคตด้านการศึกษา การมีครอบครัว และในด้านการคิดเกี่ยวกับอนาคตที่เป็นจริงของวัยรุ่น

สรุปได้ว่า ลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงนำลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตนซึ่งเป็นจิตลักษณะเดิมของนักเรียนมาศึกษาเพิ่มเติมด้วย

4.2 ภูมิหลังทางชีวสังคมกับการพัฒนาพฤติกรรมยุติธรรม

การวิจัยครั้งนี้นำภูมิหลังทางชีวสังคมของนักเรียนมาศึกษาเพิ่มเติมด้วย ได้แก่ เพศ ผลการเรียนเฉลี่ย และรายได้ของครอบครัว

4.2.1 เพศ

อังคณา เมตุลา (2545: 54) และ จินตนา บัวผิยน (2550: 33) ได้ให้ความหมายของเพศว่า หมายถึง “ลักษณะที่บ่งบอกความเป็นเพศชายหรือเพศหญิง”

มานิต มานิตเจริญ (2547: 602) ได้ให้ความหมายของเพศว่า หมายถึง “รูป ลักษณะให้รู้ว่าหญิงหรือชาย หรือชนิดบุคคล”

สรุปได้ว่า เพศ หมายถึง รูปลักษณะที่บ่งบอกความเป็นเพศชายหรือเพศหญิง ได้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ เพศชาย และเพศหญิง

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพศ ดังนี้ มังกร กุลวานิช (2537: 73) เรื่อง “ปัจจัยด้านชีวิตสังคมต่อคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก” ที่พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีเพศต่างกัน มีความรับผิดชอบแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูบุตรเพศชายและเพศหญิงของสังคมไทยแตกต่างกัน โดยในบุตรเพศหญิงจะมีการอบรมเลี้ยงดูที่เข้มงวดกว่าเพศชาย จึงทำให้มีความรับผิดชอบแตกต่างกัน เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ลินดา สุวรรณดี (2543: 2) เรื่อง “ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการลดปริมาณขยะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการรณรงค์” ที่พบว่า ปัจจัยจิตลักษณะสามารถทำนายพฤติกรรมหลักเกี่ยวกับการสร้างขยะ และพฤติกรรมการใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่าได้สูงสุด 41% ในกลุ่มนักเรียนเพศหญิง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาประยูร สัตย์ซำ (2547: 65) เรื่อง “ลักษณะมุ่งอนาคตและความเชื่ออำนาจภายในตนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี” ที่พบว่า นักเรียนเพศหญิงมีลักษณะมุ่งอนาคตสูงกว่านักเรียนเพศชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปได้ว่า เพศ เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตลักษณะ และ/หรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของวัยรุ่น การวิจัยครั้งนี้จึงนำเพศมาศึกษาเพิ่มเติมด้วย

4.2.2 ผลการเรียนรู้เฉลี่ย

วัชรียา แจ่มใส (2552: 38) กล่าวว่า ผลการเรียนรู้เฉลี่ย หมายถึง “ระดับความสามารถในการเรียนรู้หรือสติปัญญาของบุคคล ที่ได้รับอิทธิพลมาจากพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม”

สรัญญา ชมฉัยยา และเอื้ออารี กัลวาทนนท์ (2552: 7) กล่าวว่า ผลการเรียนรู้เฉลี่ย หมายถึง “คะแนนที่ได้โดยคำนวณค่าเฉลี่ยของระดับผลการศึกษาของนักศึกษาเป็นรายบุคคล ในทุกรายวิชา”

สรุปได้ว่า ผลการเรียนรู้เฉลี่ย หมายถึง ระดับความสามารถในการเรียนรู้หรือสติปัญญาของบุคคล ที่ได้รับอิทธิพลมาจากพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม นำมาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มต่ำ และกลุ่มสูง กำหนดให้นักเรียนที่มีผลการเรียนเฉลี่ยตั้งแต่ 2.49 ลงมา เป็นผู้ที่มีผลการเรียนเฉลี่ยต่ำ และนักเรียนที่มีผลการเรียนเฉลี่ยตั้งแต่ 2.50 ขึ้นไป เป็นผู้ที่มีผลการเรียนเฉลี่ยสูง

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลการเรียนเฉลี่ย ดังนี้

นวลลออ แสงสุข (2544: บทคัดย่อ) เรื่อง “พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง” ที่พบว่า นักเรียนที่มีผลการ

เรียนเฉลี่ยสูงมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่มีผลการเรียนเฉลี่ยต่ำ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ อัมพร แสงวิเชียร (2546: 77) เรื่อง “ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการที่มีต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6” ที่พบว่า นักเรียนที่มีสติปัญญาสูงมีพฤติกรรมประชาธิปไตยสูงกว่านักเรียนที่มีสติปัญญาต่ำ และนักเรียนที่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการที่มีสติปัญญาต่ำ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมประชาธิปไตยสูงขึ้นมากกว่านักเรียนที่มีสติปัญญาสูง และงานวิจัยของ อังคณา เมตุลา (2546: 112) เรื่อง “ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการที่มีต่อการรู้จักและเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสหราษฎร์รังสฤษดิ์ จังหวัดนครพนม” ที่พบว่า นักเรียนที่มีสติปัญญาสูง เมื่อได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวแบบบูรณาการ มีการรู้จักและเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่านักเรียนกลุ่มเปรียบเทียบอื่น ๆ

สรุปได้ว่า ผลการเรียนเฉลี่ยเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตลักษณะ และ/หรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนวัยรุ่นตอนต้น การวิจัยครั้งนี้จึงได้นำผลการเรียนเฉลี่ยของนักเรียนมาศึกษาเพิ่มเติมด้วย

4.2.3 รายได้ของครอบครัว

อังคณา เมตุลา (2546: 56) กล่าวว่ารายได้ของครอบครัว หมายถึง “ปริมาณการมีกินมีใช้ของสมาชิกในครอบครัวของนักเรียน”

มานิต มานิตเจริญ (2547: 715) กล่าวว่ารายได้ หมายถึง “ผลประโยชน์หรือเงินทองที่จะได้รับ เช่น เงินเดือน”

สรุปได้ว่า รายได้ของครอบครัว หมายถึง ปริมาณรายได้ทั้งหมดที่สมาชิกในครอบครัวได้รับในหนึ่งเดือน นำมาแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ รายได้ต่ำ และรายได้สูง กำหนดให้นักเรียนที่ครอบครัวมีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท เป็นผู้ที่ครอบครัวมีรายได้ต่ำ และนักเรียนที่ครอบครัวมีรายได้ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป เป็นผู้ที่ครอบครัวมีรายได้สูง

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรายได้ของครอบครัว ดังนี้

เพ็ญศรี จินดาศักดิ์ (2535: 6) เรื่อง “ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชลบุรี” ที่พบว่า ปัจจัยทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพของนักเรียน ได้แก่ เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสนใจในอาชีพ ค่านิยมในอาชีพ ความมุ่งหวังของผู้ปกครอง ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง อาชีพของผู้ปกครอง และรายได้ของผู้ปกครอง เช่นเดียวกับงานวิจัยของ วิริยาภรณ์ เจริญชีพ (2545: 66) เรื่อง “พฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา

กรุงเทพมหานคร” ที่พบว่า นักเรียนที่มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวสูง จะมีเจตคติต่อการบริโภคอาหารสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุปได้ว่า รายได้ของครอบครัวเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตลักษณะ และ/หรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนวัยรุ่นตอนต้น การวิจัยครั้งนี้จึงได้นำรายได้ของครอบครัวของนักเรียนมาศึกษาเพิ่มเติมด้วย